

Turkic Department Program Backgrounder

Author: Alptekin

Date : 14.9.1981

Title : Ethnic Conflict In Strategic Western Province Alarm
Peking (FP-037/12 Sep)

D O G U T Ü R K İ S T A N D A

K A R G A Ş A L I K

Amerikanın Washington Post gazetesinin muhabiri Michael Weiskopfun, Hong Kongda çıkmakta olan Cheng Ming adlı bir komunist dergisi, Pekindeki Batılı diplomatik çevreler ve Çinli yetkililerin vermiş olduğu bilgilere dayanarak yazdığına göre, daha geniş muhtariyet hakkı verilmesini talep eden Doğu Türkistan halkı, Çin egemenliğine karşı ayaklanmıştır.

Şöyle ki, Nisan 1980 de bir Uygurun iki Çinli tarafından öldürülmesini protesto eden Kuçar halkı, Çinlilerin mahallelerine, fabrikalarına ve iş yerlerine hücum ederek, bir kaç yüz Çinliyi döverel, hastahanelik etmiş ve Çin egemenliğini istemediklerini belirttikten sonra daha geniş muhtariyet hakkı verilmesini talep etmişlerdir. Bir kaç ay sonra, bir Uygur çocuğunun bir Çinli şöför tarafından kullanılmakta olan bir kamyon tarafından ezilerek öldürülmesini protesto eden Kaşgar halkı da, aynı taleplerle ayaklanmıştır. Çinli şöför, çoğu Uygurlar tarafından oluşan mahkeme tarafından ölüm cezasına çarptırılmıştır. Fakat Çin yetkilileri mahkeme tarafından verilen bu kararı tanımadıklarını belirterek, idam cezasını infazdan kaçınmışlardır. Verilen idam cezasını tecili, galeyana gelen Kaşgar halkının Çin egemenliğine karşı ayaklanmalarına yolaçmıştır. Ocak 1981 de bir caminin ateşe verilmesini protesto eden Kargalık halkı, hükümet, parti ve belediye binalarını tahrip ederek, Çin aleyhtarını gösterilerde bulunmuşlardır. Gösteriler, civardan getirilen Çinli takviye kuvvetleriyle bastırılmıştır. En son olay, Haziran 1981 de yine Kaşgarda patlak vermişti. 200 kadar Uygur, Kaşgardaki Çin askeri garnizonuna hücum etmiştir. Her iki taraf arasında şiddetli çarpışmalar olmuş, Uygurlar geri püskürtülmüş, elebaşları, Çinliler tarafından tutuklanmıştır.

Amerikanın Washington Post gazetesinin muhabiri Michael Weiskopfun ekinde bildirdiğine göre, Çin Komünist Partisi, durumu yerinde **tetkik edebilece.** Doğu **Türkistan** halkını yatıştırabilmek ve uzlaşma yolu bulabilmek maksadıyla Politbüro üyesi Wang Zhen'i iki defa Ürümqiye göndermiştir. Çin Halk Kurtuluş Ordusuyla 1949'da ilk defa Doğu Türkistana çıkan Wang Zhen, 1950^{ye} kadar bu ülkenin yönetimini elinde bulundurmuydu.

Michael Weiskopfun ifadesine göre, Doğu Türkistan Komünist Partisi içinde meydana gelen iç çekişmeler nedeniyle ülkedeki durum geçen ay o kadar ciddiyet kesbetmiştir ki, Çinin kudretli adamı olarak tanınan Deng Xiaoping, Ürümqiye gitmek zorunda kalmıştır. Doğu Türkistan Komünist Partisinde görevli Uygurlar daha geniş muhtariyet hakkı tale etmişler, anlaşmazlıklar da bu yüzden çıkmıştır. Doğu Türkistan Komünist Partisinin Başkanı Wang Fengin görevden alındığı belirtilmişse de, bu haber bilahare yalanlanmıştır. Deng Xiaoping, Doğu Türkistandaki durum çok nazik olduğunu ifade etmiştir.

Weiskopfun kaydettiğine bakılırsa, Hong Kongda çıkmakta olan Cheng Ming adlı komünist dergi, Eylül 1981 tarihli sayısında yayınladığı yazısında, geniş anlamda muhtariyet talebiyle ortaya çıkan Doğu Türkistanlı disidentler, Çin idaresine karşı ülke çapında ayaklanma tertip etmeyi planlamışlardır.

yukarıdaki habere göre Doğu Türkistanın genel durumu hakkında tafsilatlı olarak bilgi veren Amerikanın Washington Post gazetesinin muhabiri Michael Weiskopf, özetle şunları belirtmiştir:

"Doğu Türkistan Çinin Kuzey Batı Eyaletidir. Sovyetler Birliği, Dış Moğolistan, Hindistan ve Afganistan gibi Çin ile arası açık olan devletlerle komşudur. Çinin atom merkezi Doğu Türkistandaki Lop Nördüğüdür. Sovyetler Birliği ile olan sınır boylarında 250.000 Çin askeri vardır. 12 milyonluk Doğu Türkistanın nüfusunun yarısını Uygurlar teşkil eder. Çinlilerin iddiasına göre, Sovyetler Birliğinin Doğu Türkistan-

daki propagandası çok güçlüdür. Sovyetler Birliği Doğu Türkistan halkını güya Çin idaresine karşı kıskartmaktadır. Uygurlar Müslüman bir Türk boyudur. 1949 dan buyana Doğu Türkistan 5 milyon Çinli gelmiştir. Çinliler, Çinde en isyankar toplum olarak tanımlan Uygur Kazak ve Tatarları assimile etmeye çalışmışlardır. 1958 de kurulmaya başlanan komünler Doğu Türkistan halkını assimile etmeyi hedef almaktaydı. Kültür Devrimi sırasında, Arapça olan Doğu Türkistan halkının yazısı Latinceleştirilmiş, kıymetli eserler yakılıp yok edilmiş, geleneksel şarkıları radikal katı sol şarkılarla değiştirilmiş ve camileri ibadete yasaklanmıştır. Bu yüzden Kızıl Muhafızlar Doğu Türkistanlılar arasında 1967 de şiddetli çatışmalar olmuştur. Kızıl muhafızlar ,mağrur Uygurların dini geleneklerini "feodal" olarak suçlamışlardır. Yeni Çin yöneticileri, son senelerde dizginleri biraz gevşetmiştir. Doğu Türkistanda yapılan son mahalli seçimlerde Uygur ve Kazaklar ekseriyeti kazanmışlardır."